

PEDAGOGIK DIAGNOSTIKANING MUHIM VOSITALARI VA VAZIFALARI

Ergasheva Marziya Ramazonovna

Buxoro muhandislik texnologiyalari instituti assistenti

Annotatsiya: *Ta'lim muassasalarining ommaviy attestatsiyasi o'tkazilayotgan hozirgi paytda rahbarlarning boshqaruv faoliyati davlat-ijtimoiy ekspertizaning bosh ob'ekti sifatida maydonga chiqadi, diagnostika, monitoring va o'zini-o'zi ekspertizadan o'tkazish esa umummaktab metodik ishlari tizimida alohida o'rinni egallaydi.*

Demak, diagnostika va o'zini-o'zi diagnostika qilish zamonaviy diagnostika har bir pedagog va rahbarning faoliyatiga aniqlik kiritadi, ularni ta'lim-tarbiya va metodik jarayonni jadallashtirishga qaratilgan ko'pgina amaliy vazifalarni hal qilishga yo'naltirilgan.

Kalit so'zlar: *monitoring, diagnostika, ekspertiza, o'zini-o'zi diagnostika qilish, determenizm tamoyili, tahlil va sintez tamoyili.*

Mamlakatimiz taraqqiyotining ko'p jihatlari olib borilayotgan yoshlar ta'lim-tarbiyasiga oid davlat siyosatiga bog'liq bo'lib, unda ta'lim tarbiya sohasida sezilarli sifat o'zgarishlari qilib, yuqori samaradorlikka erishish asosiy e'tiborda bo'ladi. Bunday jihatlar uzluksiz ta'lim tizimida qo'lga kiritilayotgan sifat o'zgarishlarining mazmun-mohiyatiga bog'liq bo'lib, u ko'proq ta'lim tarbiyaning barcha bosqichlariga ham tegishlidir.

Asl diagnostikadan tashqari ikkinchi muhim diagnostik mexanizm – bu monitoringdir.

Boshqaruv jarayonining texnologiyasi, shu jumladan metodik ishlarni boshqarish texnologiyasi, ma'lumotlarni tahlil qilish jarayoni sifatida 3 bosqichdan iborat:

- diagnostika - boshqaruv ob'ektining holati to'g'risidagi ma'lumotlarni yig'ish.
- olingan ma'lumotlarni tahlil qilish.
- ta'sir etadigan ma'lumotni berish.

Shu tariqa aytish mumkinki, tizimli, asl va tezkor ma'lumot olishning eng asosiy vositasi – bu pedagogik diagnostikadir. Ta'lim muassasalarining ommaviy attestatsiyasi o'tkazilayotgan hozirgi paytda rahbarlarning boshqaruv faoliyati davlat-ijtimoiy ekspertizaning bosh ob'ekti sifatida maydonga chiqadi, diagnostika, monitoring va o'zini-o'zi ekspertizadan o'tkazish esa umummaktab metodik ishlari tizimida alohida o'rinni egallaydi.

Demak diagnostik yondashuv maktabning ichki metodik tizimida quyidagilarga imkon beradi:

- pedagoglarning individual-shaxsiy xususiyatlari va ehtiyojlarini ularning kasbiy va shaxsiy rivojlanishining barcha yo'nalishlarida inobatga olish;
- pedagoglarning boshqaruv-metodik faoliyatining oraliq va yakuniy natijalarini holisona baholash;
- ijodiy faoliyatni rivojlantirish uchun qulay sharoitlarni vujudga keltirishning istiqbollari aniqlash;
- pedagogik jamoaning metodik faoliyatini jadallashtirish orqali har bir pedagogning kasbiy o'sish dasturini belgilab olish;

- metodik ishlarni tashkil etishda nafaqat kasbiy bilimlarni egallashdagi o'zaro yordam muammosini, balki kichik ijodiy guruhlar, ilg'or tajriba maktablarini tuzishda psixologik moslashuvning xususiyatlarini ham e'tiborga olish;

- pedagoglarning umummaktab va individual metodik ishlari bilan o'z ustida ishlashi va rivojlanishi, dunyoqarashini boyitish ishlarining uzviy bog'liqligini ta'minlash;

- maktab ichki boshqaruvi tizimining muhim va tarkibiy qismi bo'lib hisoblangan ta'lim muassasasida metodik ishlarning muqobil rejalashtirilishini ta'minlash;

- har bir ta'lim muassasasi uchun muqobil mualliflik metodik tizimni loyihalashtirish va joriy qilish.

Demak, diagnostika va o'zini-o'zi diagnostika qilish zamonaviy diagnostika har bir pedagog va rahbarning faoliyatiga aniqlik kiritadi, ularni ta'lim-tarbiya va metodik jarayonni jadallashtirishga qaratilgan ko'pgina amaliy vazifalarni hal qilishga yo'naltiradi.

Diagnostika qilish boshqaruv piramidasini ag'darib tashlaydi va pedagog shaxsini uning kasbiy ehtiyojlari va talablari bilan birga birinchi ustunga chiqaradi.

Rahbarlar, pedagoglar va o'quvchilar faoliyatining diagnostikasi va o'zini o'zi diagnostika qilish muammolari boshqaruv, ta'lim-tarbiya berish hamda o'qituvchi va rahbarlarning malakasini uzluksiz oshirish tizimi bilan bog'liq masalalarni yechishda o'ta dolzarb va ahamiyatli bo'lib hisoblanadi. Diagnostika bolalar va pedagog kadrlar bilan ishlarni tashkil etishda, ularni rivojlantirish va metodik ishlar tizimining samaradorligini oshirishda ilmiy yondashuvni ta'minlaydi.

O'z-o'zini tahlil qilish uchun savollar:

- An'anaviy diagnostikaning asosiy kamchiliklari nimada?

- Zamonaviy va an'anaviy diagnostika tizimlarining farqi nimada?

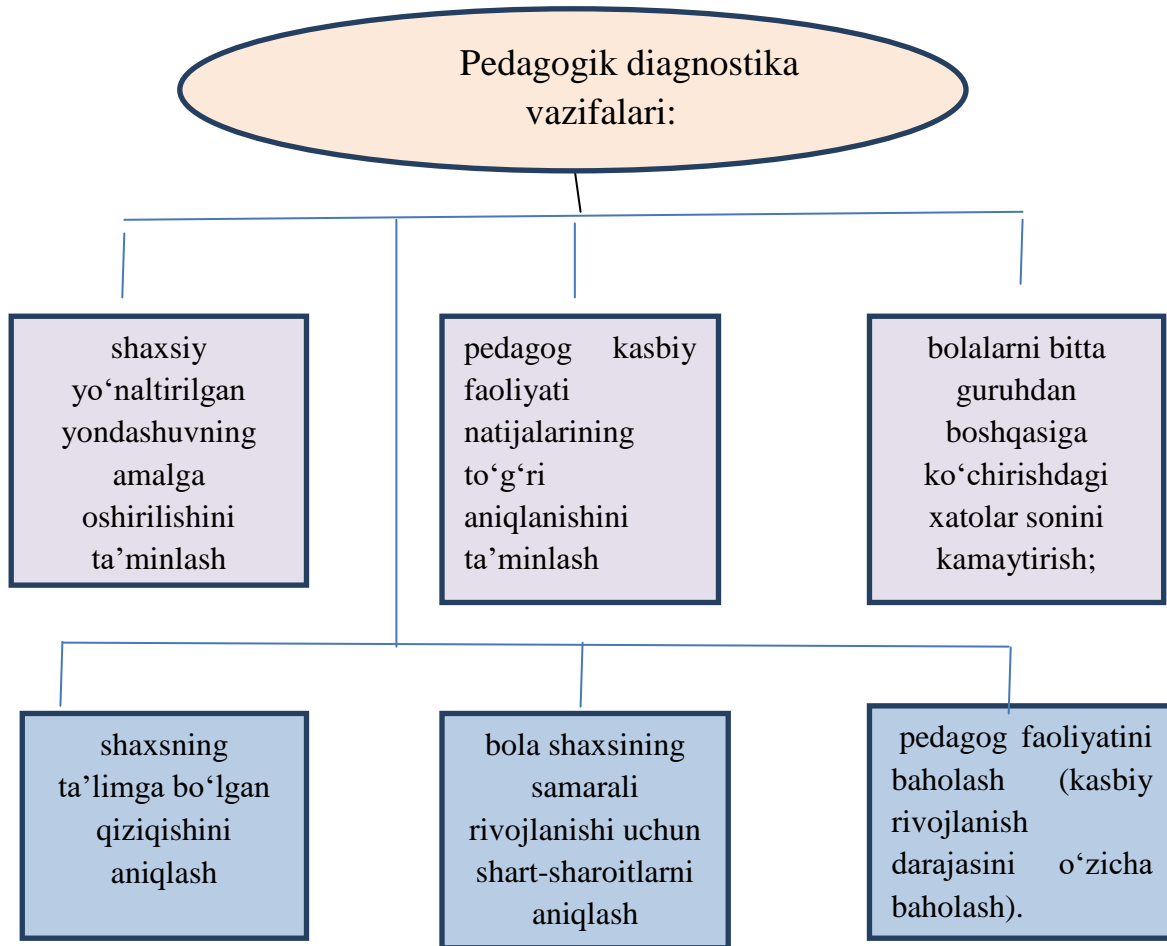
- Boshqaruv tizimida asosiy diagnostik mexanizmlarning ahamiyatli xususiyatlari nimada?

- Metodik ishlarni tashkil etishda diagnostik yondashuv qanday ahamiyatga ega?

Diagnostika va o'zini-o'zi diagnostika qilish

Pedagog tomonidan o'qitish texnologiyasi ishlab chiqilayotgan vaqtda pedagogik diagnostika muhim o'rin egallaydi. Birinchidan, innovatsion texnologiyani ishlab chiqishda yoki qo'llashda pedagogik tizimning boshlang'ich holatini aniqlashdan boshlash zarur. Bu hol texnologiya maqsadlarining diagnostikligini ta'minlaydi, u esa o'z o'rnida pedagogik tizimning bitta rivojlanish bosqichidan yangisiga, yuqoriroq bosqichiga o'tishini nazarda tutadi.

Ikkinchidan, diagnostika pedagogik vazifani yechish bo'yicha texnologik zanjirning yakuniy bosqichi bo'lib hisoblanadi (L. F. Spirin). Diagnostika pedagogik ta'sirning ma'lum bir tizimga va qo'llanilgan vositalarning samaradorligini baholashga ko'rsatgan ta'sirini aniqlashga yo'naltirilgan. Pedagogik diagnostika pedagog kasbiy faoliyatining boshlang'ich va yakuniy bosqichi bo'lib hisoblanadi. Chunki pedagogik diagnostika davriy tavsifga ega bo'lib, u bitta pedagogik masalani yechish bilan chegaralanmaydi. Shuni e'tiborga olish kerakki, ma'lum bir pedagogik masalani yechishda asos qilib olingan pedagogik tizimning muvofiqligi pedagogik tizimga shu paytgacha ko'rsatilgan ta'sirning natijasi bo'lib hisoblanadi. Bu hol pedagogik diagnostikaning innovatsion texnologiyalarni ishlab chiqish va joriy qilishda pedagog faoliyati tizimini tashkil etuvchi komponenta bo'lib xizmat qilishini ta'kidlashga imkon beradi (L. N. Davidova).

Shu tariqa, pedagogik diagnostika bir qator vazifalarni, ya'ni ma'lumot, baholash, kommunikativ, tarbiyaviy-qiziqitiruvchi, tahliliy, diagnostik, istiqbolli va h. k. vazifalarni bajaradi.

Pedagogik diagnostika darajalari va tamoyillari. Pedagogik diagnostika turli bosqichlarda amalga oshiriladi. N.K. Golubev va B.P. Bitinas pedagogik diagnostika qilishning quyidagi darajalarini umumiy shaklda ta'riflaydilar.

Birinchi bosqich - komponentalik diagnostika.

Ma'lumki, har qanday pedagogik holat va pedagogik jarayon ko'p sonli xususiyatlar, belgilar, o'lchamlar bilan tavsiflanadi. Ob'ektning alohida komponentlarini ajratib, keyin ularning ba'zilarini tavsifini olganda, pedagog komponentalik diagnostikani amalga oshiradi. Biroq komponentalik diagnostika beradigan istiqbollari har doim ham to'la amalga oshavermaydi va past amaliy ko'rsatkichlarga ega bo'ladi. Diagnostika amaliy ahamiyatga ega bo'lishi uchun uni davom ettirish lozim.

Ikkinchi bosqich - tuzilmaviy diagnostika.

Tuzilmali diagnostika bosqichiga o'tish pedagogning vazifasini murakkablashtiradi. U pedagogik jarayon alohida komponentlarining holatini aniqlashdan ular orasidagi aloqalarni aniqlashga o'tadi. Boshqacha aytganda, ushbu bosqichda jarayonning tuzilmasi aniqlanadi, demak, pedagogik jarayon alohida komponentlari orasidagi bog'liqlikning turli darajalarini aniqlash uchun taxminlarni ilgari surish imkoniyati paydo bo'ladi. Guruhlash o'rniga tahlil usullari kelib chiqadi, ular ob'ektning alohida tomonlarini shakllantirish uchun tanlangan sharoitlarning to'g'riligi va natijaviyligi orasidagi bog'liqlikning mavjudligini tasdiqlash yoki inkor qilishga imkon beradi.

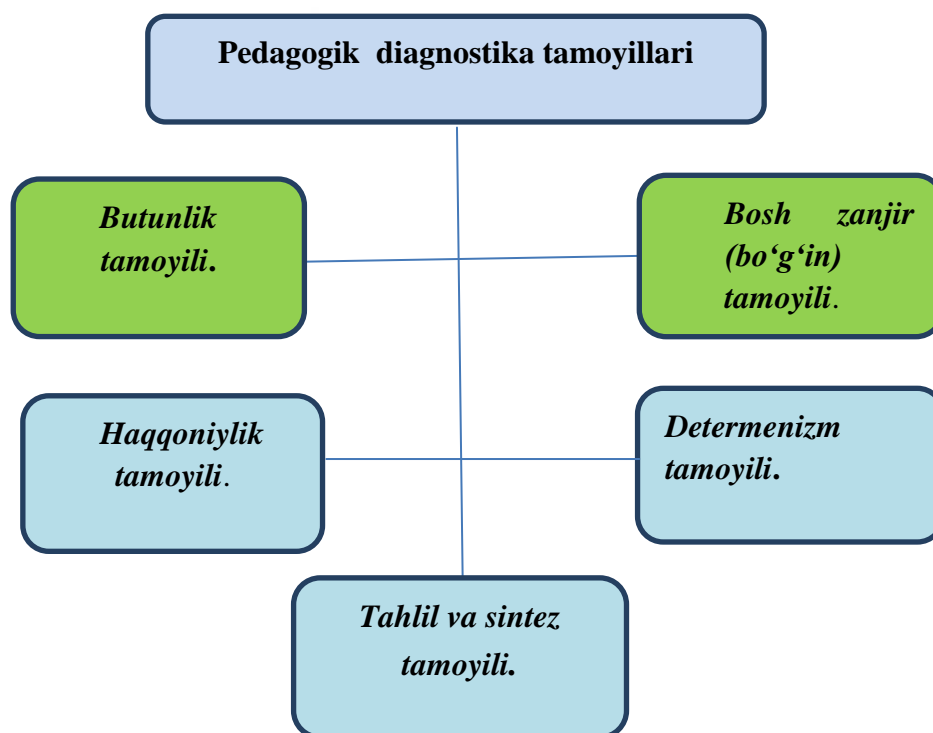
Diagnostikaning bu bosqichida o'lchamlar soni qisqaradi (asos qilib olingan ba'zi o'lchamlar chiqarib tashlanadi, boshqalari umumlashtiriladi). Demak, natijalar amalda qo'llanilishiga yaqin bo'ladi. SHunga qaramay, faqat keyingi bosqichda diagnostika tugallanganlik ko'rinishiga ega bo'ladi.

Uchinchi bosqich - tizimli diagnostika.

Bu diagnostika turi pedagogik jarayon alohida taraflarining vazifasini bugun tizimli holat hamda ushbu jarayonni rivojlantirish vazifasi sifatida aniqlashga imkon beradi. Ushbu bosqichda nafaqat alohida komponentlar orasidagi aloqalarning to'la ko'rinishi namoyon bo'ladi, balki turli pedagogik tizimosti holatlarning o'zaro bog'liqligini aniqlash vazifasi ham qo'yiladi. Ko'p vaqtlar mobaynidagi kuzatish tanlanma tadqiqotlarining o'zini mujassamlashtiradigan pedagogik diagnostika qo'yilgan maqsaddan tortib yakuniy natijaga erishishgacha bo'lgan pedagogik vaziyatlar zanjiri qay darajada rivojlanishini kuzatishga imkon beradi. Tizimli darajasida diagnostika tugatiladi.

SHuni ta'kidlash kerakki, pedagogik diagnostika barcha bosqichlarda cheklangan maqsadlarga erishishga yetarli bo'lgan ma'lum bir vazifani bajaradi. Bosqich turi pedagog qanday natijalarga erishmoqchi ekanligiga bog'liq. Turli vazifalar pedagogik faoliyatning turli bosqichlarini nazarda tutadi. Pedagogik diagnostika (tashxis) tamoyillari.

Umuman olganda, pedagogik diagnostika tamoyillarini quyidagicha ta'riflash mumkin.

Butunlik tamoyili. Pedagogik diagnostikaning ushbu tamoyiliga rioya qilishda ob'ektni ma'lum o'zaro bog'liq komponentlardan tashkil topgan butun bir tizim sifatida ko'rish lozim, chunki bunday yondashuv ob'ektning amal qilish mexanizmiga kirishga, uning tarkibiy qismlari o'zaro ta'sir aloqalarining ko'rinishini tuzishga, uni tugallangan bir narsa sifatida ko'rishga imkon beradi.

Bosh zanjir (bo'g'in) tamoyili. Pedagogik jarayon va uni boshqarish shu qadar ko'p qirrali va murakkabki, ularning har bir tarafini yoki aloqalarini diagnostika qilish mumkin emas. Qabul qilish, pedagogik dalillarni yozib olish o'zining ahamiyati va haqqoniyligi

bo'yicha ko'p sonli xulosalarga olib keladi. Ma'lumki, pedagogik jarayonga ko'pgina, ba'zan tasodifiy omillar ham ta'sir qiladi. SHu sababli o'rganilayotgan ob'ektning amal qilishiga ta'sir qilayotgan asosiy zanjir(bo'g'in)ni ajratib olish zarur. Bu hol jarayonni boshqarish bo'yicha choralarni ishlab chiqishga va boshqa ahamiyatsiz va tasodifiy omillarning ta'sirini kamaytirishga imkon beradi. Biroq diagnostika qilish dasturini tuzishda diagnostik jarayon vaqtida bosh zanjir qo'yilgan vazifalarning yechilishiga qarab o'zgarishi mumkinligini hisobga olish zarur.

Haqqoniylik tamoyili. Ushbu umummilliy tamoyil butun diagnostik jarayonning o'zgartirilishi bilan bog'liq. Xususiyatlarni o'rganib, ichki va tashqi aloqalarni tahlil qila turib, pedagog mavjud dalillarni tushuntirishga, pedagogik xulosalar chiqarishga, ma'lumotlarga o'z munosabatini shakllantirishga harakat qiladi. Pedagogik jarayonda bir qancha sub'ektiv ma'lumot mavjud bo'lganligi sababli ushbu tamoyilga rioya qilish muhimdir.

SHuning uchun pedagog o'ziga nisbatan o'ta talabchan bo'lishi, holatlarni baholashda, fikrlarini ifodalashda ilmiy yondashuvni qo'llashi, ularni har tomonlama tekshirishi kerak.

Determinizm tamoyili. Bu tamoyil pedagogik holatlarning sabab-shartlarini, ular orasidagi aloqalar va bog'liqliklarning turli qonuniyatlarini ta'kidlaydi.

Pedagogik holat ba'zida boshqa aniq holatlarning ta'siri natijasi sifatida paydo bo'lishini tan olish kerak. Ehtimol, sabab va oqibat orasidagi aloqa bitta holatning ikkinchisini keltirib chiqarishidadir. SHuning uchun ushbu aloqani izlab topish pedagogik diagnostika qilishda sabablarni aniqlash uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

Tahlil va sintez tamoyili. Pedagogik diagnostika ob'ekti bir qator omillardan tashkil topganligi sababli uning negizigacha darhol yetib borishi mushkul. Buning uchun tahlil o'rganilayotgan ob'ektning xayolan taqsimlanib ketishi sifatida qo'llaniladi. Tahlil yordamida diagnostika qilinayotgan ob'ekt qanday mustaqil elementlardan tuzilganligi, qanday aloqalar, munosabatlar bilan tavsiflanishi aniqlanadi. Bu harakatlar turli tavsiflar, belgilar, xususiyatlarni aniqlashga qaratilgan. Taqsimlanish natijasida tuzilmaviy birliklar, aloqalar, o'zaro ta'sirlar, o'zgarishlar maqsadli o'rganilayotgan predmetga aylanib qoladi. Tahlil ob'ektning ajratilgan qismlarini xayolan yagona bir jismga birlashtirishga yo'naltirilgan sintez bilan bog'liq bo'lishi sababli, tahlil va sintez diagnostik jarayonda bir-biri bilan uyg'unlashadi.

Pedagogik diagnostika tamoyillari tizimining chegaralari, bizningcha, quyidagicha: ta'kidlash lozimki, mazkur tamoyillar pedagogik diagnostikaning barcha bosqich(daraja)larida qo'llaniladi, lekin pedagog tomonidan qo'llash koeffitsienti turlicha. U yoki bu tamoyilning qo'llanish xususiyati va ulushi har bir holatda maqsadi, xajmi va diagnostikaning tegishli bosqichi bilan aniqlanadi.

Xulosa. Pedagogik diagnostika (tashxis qilish) texnologiyalari. Agar texnologiyani bosqichlar ketma-ketligi tizimi sifatida ko'radigan bo'lsak, unda pedagogik diagnostika texnologiyasi quyidagi ko'rinishga ega bo'ladi:

1. Ob'ekt, pedagogik diagnostikaning maqsadi va vazifalarini aniqlash.
2. O'tkaziladigan diagnostikani rejalashtirish.
3. Qulay diagnostik vositalarni (omil, daraja, usul) tanlash.
4. Diagnostika qilinadigan ob'ekt to'g'risida ma'lumot yig'ish (aniq va muqobil, qulay holatlarning nisbati).
5. O'tkazilgan diagnostika natijasida olingan ma'lumotni qayta ishlash, tahlil qilish.

6. Haqqoniy ma'lumotni tahlil qilish asosida diagnostika qilinayotgan ob'ekt komponentlarini yangi birlikka sintezlash.
7. Ob'ektning rivojlanish istiqbollari.
8. Pedagogik tashxisni asoslash va baholash.
9. Pedagogik tashxis natijalarini amalda qo'llash.
10. Ob'ektни o'zgartirish maqsadida pedagogik jarayonni boshqarish korreksiyasi (to'g'rilash)ni amalga oshirish.

ADABIYOTLAR:

1. Ergasheva M.R. “Kostyum kompozitsiyasi va tarixi”. Darslik.Buxoro, Durdona. 2021y.
2. ЗОЛОТОШВЕЙНЫЙ КОСТЮМ-ИСТОРИЯ И СОВРЕМЕННОСТЬ З.Н. Турсунова, Г.Ж Ражабова - Всероссийская научно-практическая конференция, 2020.
3. Турсунова З.Н. Изучение и выявление особенностей конструкции мужского пиджака с целью её совершенствования. Научно-технический журнал БухИТИ, “Развитие науки и технологий”.№3/2018.- с 156.
4. Atayeva, F. (2023). TEACHING STUDENTS TO THE STAGES OF CLOTHING SKETCHING. Science and innovation, 2(B1), 187-191.
5. Innovatsion ta'lim texnologiyalari / Muslimov N.A., Usmonboyeva M.H., Sayfurov D.M., To'rayeva A.V. -T.: “Sano standart” nashriyoti, 2015. -B. 81.
6. Савелева М.Г. Педагогические кейсы: конструирование и использование в процессе обучения и оценки компетенций студентов/Учеб. - мет. Пособие. - Ижевск: ФГБОУВПО “Удмуртский университет”, 2013. - С. 9.
7. Allaberganovna, A. F. (2022). Improvement of the Design of Working Bodies of Modern Presses to Increase Shape-Saving Characteristics During Moisture-Heat Treatment of Clothes. Miasto Przyszłości, 28, 17-19.
8. Сборник кейсов для вузов по дисциплинам гуманитарного и социально экономического цикла / Учеб. - мет. Пособие. - СПб.: Изд. Санкт-Петербургского университета управления и экономики, 2015. - С. 3.
9. Tolipov O', Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tadbqiqiy asoslari - T.: 2006. -B. 260.
10. Allaberganovna, A. F. . (2023). Pedagogical Approach in Explaining the Steps of Drawing Clothing Sketches to Students. Best Journal of Innovation in Science, Research and Development, 2(2), 69-73. Retrieved from <http://www.bjisrd.com/index.php/bjisrd/article/view/57>
11. Saidova Kh.Kh., DjalolovaD.F., Ergasheva M.R. Promotion of practical trainings for the development of the creative abilities of students in special subjects using foreign methods of foreign education method / European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Европа, Vol. 8 No. 11, 2020. - PP. 73-79. www.idpublications.org.
12. SaidovaKh.Kh., KuliyevalD.R., DjalolovaD.F. “Cluster” Theory and Its Peculiarities in Increasing the Competitiveness of the Economy/ The American Journal of

